

С.О. Семенчук

(м. Хмельницький)

В.І. Якубовський дослідник Болохівської землі

В повідомленні автор описує життєвий і творчий шлях відомого вченого-археолога Василя Івановича Якубовського.

Ключові слова: В.І. Якубовський, археологія, дослідник, Болохівська земля, науковець.

In a report an author describes the vital and creative way of the known scientist-archaeologist Vasyl Ivan Yakubovskogo.

Keywords: V.I. Yakubovskiy, archaeology, researcher, Bolokhivska earth, research worker.

Щедра українська земля приховує безліч таємниць, лише невтомному, досвідченому досліднику вона відкриває свої секрети. Василь Іванович Якубовський – людина, яку природа наділила неабиякими якостями: любити Україну, сім'ю, родину, поважати ближнього а також працелюбністю, наполегливістю, відданістю справі. Усі ці якості він несе через усе своє не завжди легке життя. Життєвий шлях Василя Івановича розпочався 1 лютого 1940 року у селищі Мельниця-Подільська, колишнього Мельнице-Подільського району, що на Тернопільщині, в родині селян Ганни та Івана Якубовських. Юнак зростав у сім'ї де шанували релігійні традиції та сповідували віру в Бога. Переживши голодні 1946-1947 роки Василь Якубовський здобуває освіту в Мельнице-Подільській середній школі, яку закінчив у 1958 році. В шкільні роки та опісля захоплювався музикою, певний час грав у духовому шкільному оркестрі та Призбручанському етнографічному ансамблі Мельнице-Подільського районного будинку культури. У складі ансамблю брав участь з концертами у навколишніх селах

Призбруччя, а також у міжнародному фестивалі молоді, який проходив у Києві у 1957 році.

Мрія стати археологом у Василя Якубовського визріла ще у шкільні роки, завдячуючи місцевому талановитому вчителю історії, вихованцю Коломийської української гімназії та Чернівецького університету Василю Петровичу Голику, який періодично проводив разом із школярами обстеження археологічних об'єктів прилеглої території. Саме за його порадою юнак побував в археологічній експедиції Київського історичного музею (зараз Національний музей історії України) під керівництвом Оксани Давидівни Ганіної, яка проводила археологічні дослідження на поселенні скіфського часу біля с. Івано-Пусте. Побувавши учасником першої у своєму житті археологічної експедиції і відчувши радість від першого творчого пошуку, він твердо вирішив присвятити себе археології.

На світлині В.І. Якубовський – біля пам'ятного знаку Губинському літописному городищу, керівник археологічної експедиції 2006-2013 років. Липень 2013 року, фото автора.

У жовтні 1959 року Василя Івановича мобілізували до лав радянської армії. Але і під час служби його не полишала мрія стати дослідником-археологом. Після закінчення служби у серпні 1962 року він успішно складає вступні іспити і стає студентом історико-філологічного факультету Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. Під час навчання студент Якубовський постійно бере участь в археологічних експедиціях під керівництвом археолога І.С. Винокура який досліджував поселення і могильники черняхівської культури біля сіл Раковець-Чеснівський, Ружичанка, Бакота. В 1966 році будучи студентом 4 курсу брав участь в археологічній експедиції з досліджень решток середньовічних міст в Середній Азії поблизу міст Куляб і Пахкар (Таджикистан).

Отримавши у 1967 році диплом вчителя історії, української мови та літератури, молодий спеціаліст із дружиною Зіною Пилипівною Марущак (прізвище до заміжжя) переїжджає до м. Хмельницького, де йому запропонували посаду старшого наукового працівника обласного краєзнавчого музею. Працюючи в музеї Василь Іванович паралельно стає керівником слов'яно-руської археологічної експедиції обласного музею та Хмельницької обласної екскурсійно-туристичної станції (1970-1975 рр.) [1, с. 2].

Очоловані ним експедиції протягом 1967-1984 років здійснили на території Болохівщини тематично спрямовані розвідки і стаціонарні археологічні дослідження. Так, у 1972 році під його керівництвом проведено розвідку басейні річки Хомора від с. Ліщани (Із'яславщина) Хмельницької області до м. Баранівка Житомирської області. У 1975 році під його керівництвом Василя здійснено чергову археологічну розвідку в басейні р. Бужок (ліва притока Південного Бугу) від с. Копачівка до смт. Меджибіж. У

1977 році експедицією обстежено і досліджено басейн р. Вовк (права притока верхів'я Південного Бугу).

Починаючи з 1968 року, В. Якубовський організовує систематичні археологічні дослідження на території болохівського укріпленого центру поблизу с. Городище в Деражнянського району Хмельницької області, які проводилися протягом п'яти років, включаючи 1972-й польовий сезон [2, с. 4]. Із них знаменним виявився сезон 1970 року, коли, окрім іншого, відкрито унікальний речовий скарб у кількості 206 предметів. Він демонструє комплекс срібних, позолочених і золотих прикрас XII-XIII століть, який належав феодальній родині із династії чернігівських Ольговичів [3, с. 627-629].

На початку 1980 років, згідно з урядовим рішенням, скарб із Хмельницького передають у Київ, де він тривалий час прикрашав експозицію Державного музею історичних цінностей України. Відтак окремою пересувною виставкою експонувався для вчених 5-го Міжнародного конгресу слов'янської археології, у складі виставок Міністерства культури СРСР побував у Канаді, Італії, Японії, аж доки його не повернули у фонди Хмельницького краєзнавчого музею.

Знахідка такого скарбу надзвичайно рідкісне наукове відкриття. На той час це був чи не єдиний і найбільший скарб минулого художнього ремесла в колишньому Радянському Союзі [4, с. 3]. Про це свідчать тогочасні повідомлення, розміщені на сторінках престижного науково-популярного журналу «Україна» [4, с. 16] на шпальтах газет «Корчагінець» [4, с. 3], «Радянське Поділля» [6, с. 6] та інших періодичних виданнях та наукових збірниках. Увагу знахідці приділили дві редакції академічних видавництв, оприлюднивши короткі нариси про нього на сторінках «Українського Радянського Енциклопедичного Словника» (К., 1986) та альбому «Мистецтво Київської Русі» (К., 1989) [7, с. 89].

Аналіз археологічних матеріалів, здобутих на вказаному городищі у 1968-1972 роках, дозволили В. Якубовському встановити місцезростащування руїн, де колись стояло літописне болохівське м. Божськ. Ці думки він висвітлює у статті «Пошуки мертвого міста», яку оприлюднено в журналі «Жовтень» (Львів, 1972р.) та в рубриках газети «Корчагінець» (1970 р.). У ній наводяться переконливі аргументи, що руїни м. Божськ, у назві якого утримується місцеве ономастичне коріння, знаходяться на р. Згар біля с. Городище що в Деражнянському районі на Хмельниччині [8, с. 4].

У 1973-1984 та 1989 роках В. Якубовський провів стаціонарні розкопки на території Болохівського м. Городець, руїни якого знаходяться навпроти с. Теліжинці в Старосинявського району Хмельницької області.

У процесі розкопок на місці руїн вказаного міста, як і в інших болохівських населених пунктах, виявлено і вивчено залишки фортифікаційних споруд, сліди житлово-ремісничо-господарських комплексів XII-XIII ст., а також зібрано чисельно великий речовий інвентар: цілі і фрагментовані форми гончарного посуду, вироби з чорного металу, значну кількість зерново-технічних культур. Серед речового інвентаря привертають увагу два скарби, виявлені під керівництвом В.І. Якубовського у житлово-господарських комплексах в 1973 і 1978 роках. Ці знахідки та непоховані рештки цивільних і військових людей навіки залишилися у згарищах будівель цього міста, зруйнованого у другій половині XIII ст. [3, с. 630-631].

На хмельницький період життя В. Якубовського припадає його активна співпраця у газетах «Колос», «Корчагінець»: (Мисливці за легендами [9, с. 4], Скарб Божська [4, с. 3], У пасинках (Шкільний музей Валі Котика у Шепетівці) [10, с. 3], Шкільний інтернаціонал [11, с. 3], Мандрівка у глибину століть [12, с. 3], Красзнавчий факультатив [13, с. 4], Долина самотнього ідола [14, с. 4], Сяйво далеких зірок [15, с. 3], Мовлять розкопки [16, с. 4]. «Радянське Поділля» (Прибузька Трагедія [17, с. 2], Сумна історія замка [18,

с. 3], Богдановецький скарб [19, с. 2], Не допустити руйнування пам'яток [20, с. 4], Русальна символіка скарбу [21, с. 4], Він жив і творив для нас [22, с. 4], Чи згорів літопис Лаврентія ? [23, с.3], Болохівщина з погляду археології [24, с.4], Коли займався світанок [25, с. 4], Намети над Іквою [26, с. 3], Дорогою подвигу [27, с. 4], Грунтовне дослідження [28, с. 3], Мирна прописка Гаківниць [29, с. 4], Давня образотворча символіка [30, с. 2], І оживає історія [31, с. 6], Подільська Роксолана [32, с. 3], Дослідження археологів [33, с. 4], Декабрист з Поділля [34, с. 8], Розвідка йде по Бужку [35, с. 4], Юні охоронці пам'яток [36, с. 3]. На сторінках цих часописів молодий археолог помістив чимало публікацій, в яких висвітлив окремі цікаві наукові дослідження, творчі здобутки вчених-подолян та інші краєзнавчі матеріали. Водночас цей був період пов'язаний з аналізом і теоретичним осмисленням матеріалів, здобутих в часи досліджень болохівських поселень. Починаючи з 1979 року, розпочалась напружена праця зі складання кандидатських іспитів та написання кандидатської дисертації на тему «Давньоруські пам'ятки XII-XIII ст. верхів'їв річок Південного Бугу і Случа», яку він підготував під керівництвом академіка Національної Академії наук України Петра Петровича Толочка, успішно захистивши її 15 травня 1984 року на засіданні спеціалізованої ради Інституту археології НАН України. Вперше в українській історіографії досліджено майже 100 пам'яток XII-XIII ст. на території регіону, відомого під назвою Болохівська земля. Вчений аргументовано довів, що Болохівщина була заселена русинами, матеріальна і духовна культура яких розвивалася у історико-культурному руслі життя давньоруського народу, засудивши і відкинувши антинаукові версії щодо румунського походження болохівського населення.

В.І. Якубовський вихованець та учень Київської археологічної школи керівником якої є академік НАНУ України П.П. Толочко.

На початку серпня 1984 року В.І. Якубовський повертається до Кам'янця-Подільського куди його запросив ректорат місцевого педагогічного

інституту, запропонувавши вакансію старшого викладача кафедри історії СРСР та УРСР. Згодом у зв'язку з реорганізацією кафедри історії СРСР та УРСР, рішенням Вченої ради інституту від 13 жовтня 1990 року Василя Івановича переводять старшим викладачем у складі новоствореної кафедри Історії України. А 28 лютого 1992 року його обирають на посаду доцента кафедри. Через три роки Василеві Івановичу присвоєно вчене звання доцента. З 2005 року його обрано на посаду професора кафедри Історії України.

За час роботи у вузі він показав себе сумлінним, високопрофесійним викладачем, забезпечуючи читання курсів археології України, музеєзнавства на історичному факультеті та історії України – на факультетах іноземної філології, педагогічному та філологічному. Наразі керує написанням курсових, дипломних і магістерських робіт. Під його керівництвом у вузі здійснюється організація і проведення педагогічних, музейних та археологічних практик.

Знання та любов до української культури, музична підготовка, яку отримав ще в юні роки, дозволила йому взятися за організацію студентської вокально-етнографічної групи «Відродження», незмінним художнім керівником якої він є з 1990 року. Більше 20 років студентський колектив на теренах Кам'янецьчини поширює знання з історико-культурної спадщини населення Лівобережжя Середнього Подністров'я. Як підсумок творчої діяльності гурту, Василь Іванович згідно з ухвалою вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (протокол № 9 від 27 червня 2013 року) ним видано книгу «Дороги гурту «Відродження» [36].

Поряд з освітньо-педагогічною та пропагандистською діяльністю, яка припадає на кам'янецький період, Василь Іванович плідно і наполегливо працює на ниві науки. В результаті з'явилася низка наукових праць, які щорічно він публікує у таких наукових виданнях «Археологія» (ІА НАН

України), «Український історичний журнал» та інші. Він є учасником багатьох наукових конференцій регіонального та міжнародного рівнів. Крім того В.І. Якубовський брав участь у міжнародних наукових семінарах та Міжнародному науковому конгресі українських істориків, який відбувся у вересні 2003 року.

Етапною у науковій роботі дослідника стала монографія «Скарби Болохівської землі» опублікована в 2001 році у видавництві «Медобори» (ПП – М.І. Мошак). Вдруге, доповнене видання цієї монографії, у 2003 році [37]. В праці проаналізовано матеріали, які походять з болохівських поселень, зроблено історичний нарис Болохівської землі, вперше введено в науковий обіг практично всі матеріали речових скарбів (24 комплекси) означеного регіону. Разом з тим, у працях зроблено спробу розглянути прикраси скарбів в історико-культурному контексті. Завдяки оригінальній структурі, вдалим ілюстраціям, третина яких виконана в кольорі, та ще новизні матеріалів, глибокому їхньому аналізу вказані праці отримали високу оцінку зі сторони наукової громадськості не лише в Україні, але й Росії. До речі друге видання монографії допущено до участі у конкурсі на кращу книгу нової доби в рамках четвертої Київської міжнародної спеціалізованої виставки-ярмарки «Книжковий сад – 2004» в номінації «На тлі епохи». За підсумками конференції підприємця М.І. Мошака відзначено дипломом, а монографію «Скарби Болохівської землі» впродовж 2004 року експонували на постійно діючій виставці Державного комітету радіо і телебачення України.

Науковий доробок подільського дослідника складає більше 140 друкованих праць: статей, повідомлень, опублікованих у наукових збірниках журналах та матеріалах конференцій. Серед них дві індивідуальні монографії, вище названі, один посібник-практикум в якому розглядається навчально-методичний матеріал з курсу «Музеєзнавство» опублікований у 2006 році [38] для студентів вищих навчальних закладів. У 2010 році світ побачив підручник з курсу «Музеєзнавство» в умовах входження України в

Болонський процес [39], а також колективна монографія «Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля» [40], Довідник з археології України, Хмельницька, Закарпатська, Чернівецька області [41] та довідник «Археологічна спадщина Хмельницької області» [42].

В.І. Якубовський, невтомний дослідник старожитностей, сповнений творчих планів, ветеран когорти подільських археологів, не зупиняється на досягнутому. Він продовжує працювати, активно здійснює навчально-педагогічну та науково-дослідну роботи. З 2006 року він є керівником археологічної експедиції, яка досліджує руїни літописного м. Губин Старокостянтинівського району що на Хмельниччині, археологічні дослідження якого тривають під керівництвом Василя Івановича.

Його плани і проекти вважаємо цілком реальними, адже у нього багаторічний досвід дослідницької роботи в галузі археології, вагомий науковий доробок, схвалений і належно оцінений науковою громадськістю, підтримка і допомога ректора Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка С.А. Копилова, колективу історичного факультету. Попереду – нові успіхи, нові досягнення і вони, переконаний, обов'язково будуть, бо усе його життя присвячене науці, для суспільства, для України.

Список використаних джерел:

1. Кушнір Б. Покликання / Б. Кушнір // Радянське Поділля – 1974. – № 71(12061). – 12 квітня.
2. Цьох І. Таємниця віків розгадана / І. Цьох // Радянське Поділля – 1972. – № 149 (11629). – 30 липня.
3. Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005. – Т.2. – 928 с.

4. Якубовський В. Скарб Божська / В. Якубовський // Корчагінець – 1970. – № 106 (1594). – 5 вересня.
5. Ганченко І. Скарби Древнього Божська / І. Ганченко // Україна – № 38. – К., 1973. – С. 16-17.
6. Грищук Б. У пошуках скарбу / Б. Грищук // Радянське Поділля. – 1976. – № 37. – 10 лютого.
7. Асєєв Ю. Мистецтво Київської Русі / Ю. Асєєв. – К., 1989. – ? с.
8. Якубовський В. Пошуки мертвого міста / В. Якубовський // Корчагінець. – 1970 – № 39 (1527). – 2 квітня.
9. Якубовський В. Мисливці за легендами / В. Якубовський // Корчагінець. – 1968. – № 645. – 30 травня.
10. Якубовський В. У пасинках (Шкільний музей Валі Котика у Шепетівці) / В. Якубовський // Корчагінець. – 1969. – № 51 (1383). – 29 квітня.
11. Якубовський В. Шкільний інтернаціонал / В. Якубовський, В. Малиновський // Корчагінець. – 1973. – № 10. – 23 січня.
12. Якубовський В. Мандрівка у глибину століть / В. Якубовський // Корчагінець. – 1973. – № 57 (2013). – 17 травня.
13. Якубовський В. Краєзнавчий факультатив / В. Якубовський // Корчагінець. – 1973. – № 57(2169). – 7 травня.
14. Якубовський В. Долина самотнього ідола / В. Якубовський // Корчагінець. – 1975. – № 85(2355). – 19 липня.
15. Якубовський В. Сяйво далеких зірок / В. Якубовський // Корчагінець. – 1975 – № 144 (2412). – 4 грудня.
16. Якубовський В. Мовлять розкопки / В. Якубовський // Корчагінець. – 1977. – № 136 (2964). – 15 листопада.
17. Якубовський В. Прибузька трагедія / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1968. – № 103 (10556). – 28 травня.
18. Якубовський В. Сумна історія замка / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1968. – № 3 (10456). – 5 січня.

19. Якубовський В. Богдановецький скарб / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1968. – № 48 (10501). – 10 березня.
20. Якубовський В. Не допустити руйнування пам'яток / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1970. – № 39 (11007). – 25 лютого.
21. Якубовський В. Русальна символіка скарбу / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1970. – № 222 (11190). – 11 листопада.
22. Пасовський Л. Він жив і творив для нас / Л. Пасовський, В. Якубовський, // Радянське Поділля. – 1969. – № 226 (10937). – 16 листопада.
23. Якубовський В. Чи згорів літопис Лаврентія / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1971. – № 50 (11273). – 13 березня.
24. Якубовський В. Болохівщина з погляду археології / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1972 – № 9 (11489). – 14 січня.
25. Якубовський В. Коли займався світанок / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1975. – № 32 (12279). – 14 лютого.
26. Якубовський В. Намети над Іквою / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1973. – № 208 (11943). – 10 лютого.
27. Якубовський В. Дорогою подвигу / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1973. – № 239 (11914). – 7 грудня.
28. Якубовський В. Грунтовне дослідження/ В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1977. – № 226 (12983). – 15 листопада.
29. Якубовський В. Мирна прописка Гаківниць/ В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1977. – № 49 (12806). – 11 березня.
30. Якубовський В. Давня образотворча символіка/ В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1978. – № 114 (13128). – 9 червня.
31. Якубовський В. І оживає історія / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1976. – № 206 (12707). – 17 жовтня.
32. Якубовський В. Подільська Роксолана / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1976. – № 131 (12632). – 10 лютого.

33. Якубовський В. Дослідження археологів / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1976. – № 71 (12572). – 7 квітня.
34. Якубовський В. Декабрист з Поділля / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1975. – № 244 (12491). – 14 грудня.
35. Якубовський В. Розвідка йде по Бужку / В. Якубовський // Радянське Поділля – 1975. – № 111 (12358). – 4 червня.
36. Якубовський В. Юні охоронці пам'яток / В. Якубовський // Радянське Поділля. – 1973. – № 121 (11856). – 19 червня.
37. Якубовський В. Дороги гурту «Відродження» / В. Якубовський. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2013. – 72 с.
38. Якубовський В. Скарби Болохівської землі / В. Якубовський. – Кам'янець-Подільський: «МЕДОБОРИ» (ПП Мошак М.І.), 2003. – 159 с.
39. Якубовський В. Музеєзнавство. Навчальний посібник-практикум / В. Якубовський. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2006. – 272 с.
40. Якубовський В. Музеєзнавство. Підручник / В. Якубовський. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2010. – 352 с.
41. Винокур І.С. Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля / І.С. Винокур, О.І. Журко, В.П. Мегей, В.І. Якубовський. – Кам'янець-Подільський – Хмельницький – Старокостянтинів, 2004. – 208 с.
42. Винокур І.С. Довідник з археології України, Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області / І.С. Винокур, А.Ф. Гуцал, С.І. Пеняк, В.І. Якубовський. – К.: Наукова думка, 1984. – 224 с.
43. Гуцал А.Ф. Археологічна спадщина Хмельницької області. Довідник / А.Ф. Гуцал, В.І. Якубовський, І.Р. Михальчишин. – Чернігів: РВК «Деснянська правда» 2011. – 176 с.